

MACIERZY (45) *ai*

a oraz e jasne.

sg f N macierzã (17); -ã (7), -(a) (10). ◇ G macierzéj (15); -éj (1), -(e)j (14). ◇ A macierzã (10).

◇ I macierzã (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.: macierzaduszka.

Przymiotnik od „mac”:

1. *Od nie zaświadczonego u nas znac. ‘narząd rodny u kobiet’; pomocny do leczenia macicy (44) :*

Zestawienia bot.: »macierza duszka« = Thymus Serpyllum L. (Rost); macierzanka piaskowa, roślina lecznicza z rodziny wargowych (Labiatae); serpyllum (serpullum, serpyllus) Mymer², Mącz, Calep, Cn; matris animula Cn (43): Niewiałti gdi cierpiã niemoc przyrodzonã maiã tobie wniew [wrotyczy] vmywać nogi przywarzywłzy iey z macierzã dułzkã/ barzo iefth pomoczna na to. FalZioł I 148d; Wino w ktorim Rozmarin, albo Macierza dułzka będzie warzona. FalZioł V 37, +4d, I 138v źp, 138c [2 r.], d [7 r.], II 7d (19); Mymer² 18; Mącz [388]c; A ogoliwłzy mu głowę przykłãdãc ná nię fmażonã mácierzãdułzkę/ wãrzonã w ocćie z oliwã SienLek 61; Mácierzey dułzki tártey day ieden łot w ocćie wypić temu co sliniogorz ma. SienLek 81v, 50v, 51, 53, 54, 55v (18); Calep [973]a.

~ W charakterystycznych połączeniach: macierza duszka pita, smażona, tarta, (u)warzona (7); macierzã dułzkę jeść, pić (2), przykłãdãc, słtuc, (u)warzyć (5).

Wyrażenie: »wodka macierzej duszki« [szyk 2:1] (3): MAcierzey dułzki wodka iefth zagrzewaiãca y wyfułzaiãca FalZioł II 8a, +5c, II 14b.

Szereg: »macierza duszka albo macierzanka« (1): Mácierza dułzkã/ álbo mácierzãnkã/ Serpillum. SienLek 224v. ~

»macierza duszka rzymska« = Thymus vulgaris L. (Rost); macierzanka zwyczajna, tymianek pospolity, tymianek włãściwy, roślina lecznicza z rodziny wargowych (Labiatae) (1): Naprzod wezmi ferpillum romanum: to iefth macierzey dułzki rzymskiej/ ftłucz z winem a przyłoz na rane FalZioł V 115v.

2. *Od znac. ‘matka’ lub ‘narząd rodny u samic ssaków’ (1) : A włzãkze ná Kãmieñ iefth lekãrftwo ofobliwe: Doftãc kotnego zãiãcã á dzieci s niego wyproć/ s ktorych wyiãwłzy trzewã/ nápełnić ie mácierzã krwiã/ á wlozywłzy ie w gãrniec nowy/ łpãlić ná miãłki popioł SienLek 105.*

Synonimy: 1. zest. »macierza duszka«: macierzanka; »macierza duszka rzymska«: dzięcielina, dzięcielnica, tym.

Cf [MACIERZYNY], MACIERZYŃSKI, MACIERZYSTY, MATCZYN, MATECZNY, [MATSKI]